

Abdylła ibn Omaryň kyssasyny bilýäňizmi?

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Abdylła ibn Omaryň kyssasyny bilýäňizmi? ABDYLLA IBN OMARYŇ KYSSASYNY BILÝÄŇIZMI?

Ikinji halyf Omaryň (r.) özünden soň ogly Abdylłany halyf bellemegi tekliş edenlerinde, kes-kelläm garşylyk bildirendigi we şeýle diýendigi aýdylýar:

“Omaryň maşgalasyndan bu iş üçin biriniň gurban bolandygy bes. Muhammet ymmatynyň işlerini Jenaby-Allahyň maşgalamyzdan birinden hasap soramagy ýeterlik. Men bu iş üçin nebsimi we özümi agyr kynçylyklara saldym, maşgala agzalarymy we tanyş-bilişlerimi birgiden zatlardan binesip goýdum. Hernä şonda-da bu işden günäsiz we ejirsiz halas bolubilsem, başga armanym ýok!”

Şol günlerden biziň günlerimize çenli ýüzlerçe ýyl geçdi. Wezipeli orunlar, çinler, derejeler, gymmatbahaly öýler we awtoulaglar, ýokary statusly hormatly atlar... göz gamaşdyrýar. Ýagdaý şeýle bolansoň, Hezreti Omar (r.a) aýtmyşlaýyn, «gurbanlar» köpeldi, soňra olar yzly-yzyna häkimiýet kürsülerine talaş etmäge başladylar. Munuň bilenem çäklenmän kakalaryny, ogullaryny, agalaryny, daýylaryny, doganlaryny, ýegenlerini şol kürsülere oturtdylar.

Gürrüňi gidýän bu “gurbanlary” häzirlikçe bir gapdala goýup, şu ýazgynyň ýazylmagyna sebäp bolan kişi bilen sözüme dowam edeliň: Abdylła ibn Omar.

Taryhy çeşmeler 610-njy ýylda dünýä inen Abdylłanyň kakasynyň ýokarda-da aýdyşymyz ýaly Omar ibn Hattabdygyny, ýagny, ikinji halyf Omardygyny habar berýär. Abdylła kakasyna eýerip, çagaka musulman bolupdyr we Hendek söweşinden başlap musulmanlar bilen birlikde gylyç sallap, birnäçe harby ýörişe gatnaşypdyr. Abdylłanyň juda baý adam bolandygy aýdylýar. Onuň guly Nafi bu barada şeýle diýipdir: «Bir günde 30.000 dirhem hudaýýoly

paýlaýardy, soňra bir aýlap ýeke lukma etem iýmezdi.»

Şol sanda onuň diýseň dindar we takwa adam bolandygy, dini meseleler bilenem meşgullanandygy taryhy çeşmelerde aýdylýar. Mysal üçin, ol iň köp fetwa beren ýedi adamyň biridir. Şeýle-de iň köp hadys rowaýat eden ikinji adam Abdyllydyr. Onuň rowaýat eden hadyslarynyň sany 2 müň 630-a ýetýär.

Bilnişi ýaly, pygamberimiz (s.a.w) bakyýete göç edenden soň yslam taryhynda ilkinji agzalalyklar we dawa-jenjeller dörap başlaýar, üçünji halyf Osmanyň (r.a) musulmanlaryň elinden şehit edilmegi netijesinde bu bölünişikler ýetjek derejesine ýetip dynýar. Ine, şol döwürde Abdylly hiç tarapa-da goşulyşman, «bitarap» bolup galmagy makul bilýär. Ol halyf Alynyňam (r.a), Mugawyýanyňam tarapyň tutmandyr. Bolmanda belli bir wagta çenli. Soňunda Abdylly Mugawyýa-da, hatda Ýezide-de tabynlygyny bildirýär. Şol sanda käbir çeşmeleriň habar bermegine görä, halyf Alynyň Şama häkim bolmak baradaky teklibindenem ýüz dönderýär. Yzyndan Jemel we Syffyn söweşlerine-de gatnaşmaýar. Şol ýowuz ýyllar ortaça alanda günde ýüzlerçe musulmanyň musulmanlar tarapyndan öldürilen ýyllary. Gynansak-da, soňam ýagdaý onçakly üýtgäp durmandyr. Onlarça ýyllap häkimiýet dawasyňa giren musulmanlar birbirlerini öldürmäge dowam edipdir.

Mälim bolşy ýaly, halyf Aly-da “musulmanlaryň” elinden şehit bolýar, emma ony öldürmegi makul bilen harijiler hem-ä Alyny, hemem Mugawyýany küpüre düşmekde aýyplapdyrlar. Döwür diýseň çetin, sanjyly we ganly geçipdir. Ine, şol wagtam Abdylly Mugawyýanyň halyflygyny kabul edýär, bu ýagdaý ýigrimi ýyllap dowam edýär. Mugawyýa ölmänkä ogly Ýezidi haluf bellemek isleýär, käbir çeşmeler munuň üçin onuň ýedi ýyllap jan edendigini aýdýar. Şol ýyllarda Abdylly üsti dawaly halyflyk teklibine gyzgyn seretmeýär, hatda ýüz öwürýär. Emma Mugawyýanyň ölümi we Ýezidiň halyf bolmagy, «ymmatyňam» muny umuman kabul etmegi (!) bilen Abdylly Ýezide tabynlygyny bildirýär we bu tabynlygyndan hiç wagt dänmeýär.

• **ABDULLA IBN OMAR BARADA ÝENE BIR TÄSIN HADYSA**

Ýezidiň döwründe Harre gandöküşligi bolup geçýär, Medine gabawa alynýar, şäher üç günläp talanýar, ýüzlerçe adam gylyçdan geçirilýär. Abdylla şonda-da tabynlygyny bozmaýar. Gaýtam öz maşgala agzalaryna şuny ündeýär:

“Tabynlygyňyzy bozaýmaň, döwlet ýolbaşçysyna garşy çyksaňyz hyýanat edersiňiz, hariji bolarsyňyz. Olaryň bolsa kyýamat günü ýagdaýy wehim boljakdyr.”

Abdylla ibn Omar baradaky ýene bir täsin hadysa bolsa, Hezreti Alynyň ogly Hüseyin babatda eýelän pozisiýasy bilen baglanyşyklydyr. Mälim bolşy ýaly, Hüseyin Ýezide tabyn bolmandyr we özüni çagyran kufelileriň çakylygy bilen ýola çykypdyr. Edil şol wagtlaram Abdyllanyň Hüseyine ýalbar-ýakar edendigi, ýola çykmazlygy üçin töwella edendigi aýdylýar. Abdyllanyň pikiriçe, pygamberimiz (s.a.w) dünýä we ahyret saýlawynda ahyreti saýlap aldy, Hüseyiniň paýyna düşenem – babasynyň ýolundan ýöremek, dünýä işlerinden el çekmek bolmalydy. Galyberse-de, Abdyllanyň Kerbela meselesinde Hüseyini tankyt edendigi we şeýle diýendigi rowaýat edilýär:

“Hüseyin huruç arkaly bizden kän ýokarda bolmagy başardy, emma ömrüniň haky üçin kakasynyň we doganynyň düşen ýagdaýyndan, pitneden we adamlaryň ol iki mübärek ynsany terk etmesinden ders alan bolsady, ýaşan ömründe herekere geçmän, adamlaryň goşulyşan ýaraşygyna onuň goşulmagy gerekdi. Çünki, köpçüligiň gelen umumy pikiri has haýyrlydyr.”

Şol sanda, Abdylla Kerbela pajygasyndan soň dörän dartgynly ýagdaýlardan we musulmanlaryň umumy ahwalyndan ynjalyksyzlanypdyr. Bir gezek yrakly biri Ibn Omardan yhram eşiğindäki adamyň siňegi öldürmeginiň günädigini ýa-da dældigini soranda, ol: *“Şu yraklylara seretseňizläň! Hezreti Pygamberiň (s.a.w) gyzynyň ogluny öldürdikleri halda siňek öldürmäniň günäsini soraýarlar. Eýse Resulalla: «Ol ikisi (Hasan we Hüseyin) meniň bu dünýädäki iki reýhanymdyr” diýmänmidi»* diýip, jogap beripdir.

Abdylla şeýle diýenem bolsa, Mugawyýa bilen başlan emewiler

hanedanlygyna bolan tabynlygyndan ölýänçä el çekmändir. Şunuň bilen baglanyşyklylykda Abdylly ibn Zubeýre barada aýdan sözleri-de diýseň oýlandyryjydyr. Abdylly ibn Zubeýr (r.a) Hüseyin bilen birlikde Ýezide-de tabyn bolman, on ýyla golaý wagt emewi halyflygyna garşy söweşen we öz halyflygyny yglan eden belli şahsdyr. Abdylly ibn Zubeýr ahyrsoňy Abdylmälük ibn Merwanyň döwründe öldürilýär, başy kesilýär we jesedi aýaklaryndan asylyp goýulýar. Atdaşy bu gözgyny halda asylyp goýlansoň, Ibn Omar onuň ýanyna gelipdir, zaryn-zaryn aglapdyr. Emma oniň ýalançy pana gereginden artyk üns berendigini, «pitnä sebäpkär bolandygyny» aýdýar, yzyndanam «ýöne Abdylly ymmatyň şerlisi-de däldir» diýipdir.

Ibn Omar segsen ýaşap aradan çykýar. Käbir rowaýatlar onuň ölümünde «musulman» serkerde Hajjaç ibn Ýusubyň eliniň bardygyny, onuň janyna kast edilendigini aýdýar.

Eýsem, Abdyllyanyň ökünen we ölüm ýassygynda ýatyrka puşýmanlyk bildiren zady boldumyka? Hawa, meselem, ol Hajjaja garşy söweşmändigini üçin ahmyr edýändigini aýdypdyr, birem sözüniň üstüne Aly ibn Ebu Talyby goşýar: Ala garşy hetden aşanlaryn garşysyna söweşmändigini üçin puşman edýändigini aýdypdyr.

Aýdyn TONGA.

Odatv.com, 04.09.2020

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Taryhy makalalar